

De horeca heeft grote moeite
om personeel te vinden.

COLLEGA'S
GEZOCHT

Street food
Not done!

Ga zitten,
en laat u
Terrassen

INTERVIEW

‘OVER TIEN JAAR GAAT HET BETER’

De inflatie is omhooggeschoten, daarom eisen de vakbonden hogere lonen. Volgens de economische theorie zou de werkloosheid in dat geval moeten oplopen. Maar vanwege het gebrek aan personeel gebeurt dat niet. Een unieke situatie, verklaart econoom en publicist Edin Mujagić. ‘Voor het eerst sinds lange tijd hebben werknemers het voor het zeggen.’

Door Mirjam Janssen

Werklozen staan in de rij voor een uitkering na sluiting van een Amerikaanse autofabriek. St. Louis, 1975.

Waarom is de inflatie zo gestegen?

‘De huidige economische crisis zat er al een tijd aan te komen. Al in de zomer van 2021 begon de inflatie in de hele wereld op te lopen, maar na de Russische inval in Oekraïne ging het opeens veel harder, vooral door de energieschaarste. Het lijkt daardoor alsof de oorlog de prijsstijgingen heeft veroorzaakt, maar als je naar het verleden kijkt speelt de inflatie al veel langer. De oorlog heeft de economische crisis verergerd, niet veroorzaakt.

In mijn boek *Keerpunt 1971* ga ik vijftig jaar terug in de tijd om dat te laten zien. Tot 15 augustus 1971 konden overheden alleen extra geld bijdrukken als ze zorgden dat ze meer goud in kas hadden. Je kon een munt altijd inwisselen tegen een vaste hoeveelheid goud. In principe was het niet mogelijk ongedekt geld bij te drukken.

Tot de Amerikanen besloten de dollar te ontkoppelen van het goud. Vanaf dat moment konden overheden geld bijdrukken en schulden gaan stapelen.’

Wat was het gevolg?

‘Tot 1971 werd economische groei door twee factoren bepaald: door het aantal werkenden en door hun productiviteit. Maar daarna kwam er een nieuwe factor bij: je kon geld lenen en dat uitgeven. Niet alleen bij overheden, ook onder consumenten ontstond het idee dat je niet meer hoefde te sparen voor je iets kon aanschaffen, maar dat je geld kon lenen om iets te kopen. Doordat de rentes steeds lager werden kon je leningen bovendien steeds oversluiten tegen gunstigere voorwaarden, zodat je nauwelijks iets hoefde terug te betalen. Zo kon je schulden blijven maken. Een ander gevolg was aanhoudende inflatie, wat schulden stapelen stimuleerde.’

‘Er is nu 80 procent meer geld in omloop dan in 2008’

In Nederland vliegen steunpakketten van miljarden euro's je tegenwoordig om de oren.

‘Dat past in het patroon sinds de jaren zeventig: als er problemen zijn, maken overheden schulden en delen geld uit. Vooral sinds de financiële crisis is dat het geval. De Europese Centrale Bank en de andere centrale banken hebben steeds meer geld bijgedrukt. Er is nu 80 procent meer geld in omloop dan in 2008.’

Beleidsmakers kunnen de rente toch verhogen, zodat geld lenen duurder wordt en de inflatie wordt afgeremd?

‘Dat is nog maar beperkt mogelijk. Nu landen decennialang schulden hebben gestapeld, is de schuldenberg hoog. Als je de rente verhoogt, komen huishoudens, bedrijven en landen in de problemen. Dat is de keerzijde van schulden stapelen: je kunt de rente nauwelijks meer verhogen. Daardoor moeten overheden inflatie en rente nu tegen elkaar afwegen. Als je de rente niet of te weinig verhoogt, loopt de inflatie uit de hand. Doe je het wel, dan komen veel mensen in de problemen, gaan er banen verloren en loopt de werkloosheid op. Dat zorgt voor onzekerheid en instabiliteit.’

Wat moeten we dan doen?

‘Er is geen pijnloze oplossing, daarvoor is het

De geldpers maakt overuren.

Het commandocentrum van de NASA in 1981. De ruimtevaartorganisatie is een brandpunt van vernieuwing.

probleem te groot geworden. Tot nu toe blijven overheden met miljarden smijten, maar we zullen van dit economische model af moeten. Dat kan Nederland niet alleen, dat moet minstens op Europese schaal. We moeten af van onze verslaving aan uitbundige economische groei. We hebben wel groei nodig, want alleen dan hebben we het geld om zaken als zorg en onderwijs te betalen, maar die groei zal duurzamer moeten zijn. In het huidige model wordt het beslag op het land en de grondstoffen niet meegerekend, maar we moeten de schade aan de natuur ook gaan meenemen.

Verder moeten we de pijn verdelen. Dus inventariseren welke groepen het meest lijden onder hogere rente en die compenseren, al hoeft dat niet in één keer. En we moeten leren dat hoge inflatie beter voorkomen dan genezen kan worden. Want als je inflatie wilt genezen, kom je uit op zeer hoge rentestanden. In de jaren zeventig moest de rente in de VS bijvoorbeeld naar 20 procent om de inflatie te verslaan. Met als gevolg een diepe recessie en massawerkloosheid.'

In uw boek gaat u ervan uit dat we in een overgangperiode zitten. Waarom denkt u dat?

'We zitten in een moeilijke tijd, maar als je naar het verleden kijkt levert een turbulente periode altijd tal van vernieuwingen op. Neem de jaren dertig. Die zijn bekend vanwege de Grote Depressie, maar waren ook een tijd van grote uitvindingen. Bijvoorbeeld de broodsnijmachine,

autoradio's en zelfs ducttape stammen uit deze jaren. Juist in zo'n zware periode vinden mensen zichzelf opnieuw uit.

Of neem het begin van de jaren zestig: president John F. Kennedy kondigde vanwege de ruimtevaartcompetitie met de Russen aan dat de Amerikanen voor het eind van het decennium op de maan zouden staan. Bij de NASA zullen ze zich vast hebben afgevraagd hoe ze dat moesten aanpakken, maar ze sloegen aan het innoveren en het lukte. Vervolgens zijn de technologieën die voor ruimtevaart werden ontwikkeld weer verder gebruikt. Bijvoorbeeld in ergonomische matrassen, navigatiekastjes en in laptops. Dat is de kern van het kapitalisme: je doet dingen die jouzelf goed uitkomen en daarmee draag je bij aan het algemeen nut.'

Wat hebben wij nu aan die wetenschap?

'Het streven om in 2030 de CO₂-uitstoot te halveren en om in 2050 CO₂-neutraal te zijn, zou ook een katalyserend effect kunnen hebben. Bijna alle landen hebben zich eraan gecommitteerd. We hebben er nog niet helemaal de technologie voor, maar daar wordt al aan gewerkt. Er zullen mensen zijn die nieuwe middelen gaan uitvinden – al is het maar uit eigen belang om eraan te verdienen. Je ziet dat de oorlog in Oekraïne dit proces aan het versnellen is. Het was heel lang niet nodig om zuinig te zijn met stroom en gas, maar de urgentie is nu duidelijk. Net als in het verleden zal dat allerlei nieuwe

'Als je de rente verhoogt, komen huishoudens, bedrijven en landen in de problemen'

technologieën en toepassingen ervan opleveren, en in het kielzog daarvan tot nieuwe bedrijven en sectoren leiden.'

Welke gevolgen heeft de inflatie voor de arbeidsmarkt?

'Daar is iets bijzonders aan de hand. Op het eerste gezicht zijn de reacties op de inflatie normaal. De prijzen stijgen, daarom eisen werknemers hogere lonen, anders houden ze niets over. Intussen geven consumenten minder uit, verkopen winkeliers minder, doen ze minder bestellingen bij groothandels enzovoort. Je zou dus verwachten dat bedrijven minder mensen aannemen, meer mensen ontslaan en dat de werkloosheid oploopt. Maar dat gebeurt niet. Er zijn nog steeds meer vacatures dan werklozen. Dat is een grote verandering: door de vergrijzing hebben de werknemers het nu én straks voor het zeggen. Dat hebben we eigenlijk nog nooit meegemaakt.'

De lonen stijgen, maar wat hebben werknemers daaraan bij een gierende inflatie?

'De situatie kan in de loop van 2023 bijtrekken. De inflatie zal vermoedelijk dalen, maar hoger blijven dan we gewend waren. Veel cao-lonen zijn flink omhooggegaan: het is mogelijk dat het percentage waarmee de lonen zijn gestegen boven dat van de inflatie komt te liggen. Stel dat de inflatie uitkomt op 4 procent en de lonen met 5 of 6 procent stijgen, dan gaan werknemers er toch op vooruit. Bovendien zullen de energieprijzen weer dalen. Dat merk je niet meteen, omdat je betaalt voor gas dat eerder tegen hoge prijzen is ingekocht, maar uiteindelijk gaan consumenten dat toch voelen. Werkenden komen er dus niet zo slecht vanaf, al zullen ze de geleden schade niet meer kunnen goedmaken.'

En hoe zit het met de bedrijven?

'Ook zij profiteren van de dalende energieprijzen. Het kostte voor de oorlog bijvoorbeeld

CV

Edin Mujagić (1977) kwam als 15-jarige uit Bosnië naar Nederland vanwege de oorlog in het toenmalige Joegoslavië. Hij studeerde monetair economie aan de Universiteit van Tilburg. Daarna was hij als journalist verbonden aan zakenblad *FEM Business & Finance*, was hij economisch analist en werkte hij aan de Universiteit van Tilburg. Sinds 2018 is hij hoofd-econoom bij OHV Vermogensbeheer. Hij schreef onder meer:

Keerpunt 1971. Over staatsschuld, werkende armen en nieuwe economische groei (2021)

Boeiend en geboeid. Een monetaire geschiedenis van Nederland sinds 1814-1816 (2016)

Geldmoord. Hoe de centrale banken ons geld vernietigen (2012)

Het inflatiespook (2010)

1100 dollar om een container met spullen vanuit China naar Europa te verschepen. Die prijs steeg op een gegeven moment naar 15.000 dollar en is nu weer 3000 dollar. Bedrijven hoeven dus minder door te berekenen aan de klanten, wat de inflatiedruk vermindert.

Verder kunnen ze kiezen: de hogere lonen blijven betalen of extra gaan investeren in technologie om de krapte aan personeel op te vangen en de productie op te voeren. Ik verwacht dat ze het laatste zullen doen. De robotisering zal daarvoor verder voortschrijden. Normaal gesproken zou dat de werkloosheid opdrijven, maar nu er schaarste is op de arbeidsmarkt hoeft dat niet. De voortschrijdende technologie zal weer nieuwe banen opleveren. Van alle jongeren die nu nog op school zitten, gaat 60 procent werken in sectoren die nu nog niet bestaan.'

U bent wel heel optimistisch.

'Maar niet zonder reden. Ik ben beredeneerd optimistisch. Ik kijk naar patronen uit het verleden en trek daaruit conclusies. Ik ben ervan overtuigd dat de wereld er over tien jaar beter aan toe zal zijn dan nu. De vergroening zal doorzetten, waardoor we minder afhankelijk zijn van landen als Rusland. De jongere generatie vindt het al heel normaal om af te stappen van fossiele brandstoffen. En we zullen producten en technologieën gebruiken die we ons nu nog niet kunnen voorstellen.

Ik zie hoe snel technologische veranderingen gaan. Als jongetje in Bosnië was de science-fictionserie *Star Trek* mijn favoriet vanwege alle gadgets, zoals scanners en mobiele communicatiemiddelen. Twintig jaar later werden dergelijke apparaten al gewoon gebruikt. De vooruitgang gaat snel. We zitten in een moeilijke tijd, maar ook die gaat weer voorbij. Het verleden leert dat juist periodes als deze kraamkamers van vooruitgang zijn. Dat is nu niet anders. Denk maar aan het spreekwoord "Het donkerste uur is net voor de dageraad". Daar zitten we nu.' ●